

תפיסות נורמטיביות של תוקפנות דיגיטלית בקרב תלמידים

אפרת פיטרסה

המכללה האקדמית גליל מערבי

efratp@wgalil.ac.il

יהודה פלד

המכללה האקדמית גליל מערבי

peledY@wgalil.ac.il

Normative Beliefs About Cyberaggression in Israeli Youth

Yehuda Peled

Efrat Pieterse

Western Galilee Academic College

Western Galilee Academic College

Abstract

Student views about cyberaggression were examined among Israeli 5th-10th grades using a self-report, cross-sectional design. Results from 823 Jewish-Israeli and Arab-Israeli youth were analyzed on measures of normative beliefs about cyberaggression, face-to-face aggression, strategy responses to hypothetical cyber scenarios, and amount of electronic usage. Findings indicated that normative beliefs about cyberaggression were associated with traditional aggression, increased with grade, that males had higher normative beliefs than females, and that gender differences in cyberstrategies were supported. Normative beliefs predicted direct cyberaggressive strategies more clearly than indirect strategies, regardless of degree of electronic usage. Findings suggest that such views can influence student choices of behaviors, but that methodologically we need a clearer understanding of the influence of beliefs on indirect strategies.

Keywords: cyberaggression, normative beliefs, cyberbullying.

תקציר

במחקר זה נבחנו התפיסות הנורמטיביות כלפי תוקפנות והקשר שלהן לתוקפנות דיגיטלית בקרב תלמידים במערכת החינוך הישראלית. במחקר השתתפו 823 תלמידים בכיתות ה' עד י', יהודים וערבים. השאלונים בחנו תפיסות נורמטיביות כלפי תוקפנות דיגיטלית (cyberaggression), וכלפי תוקפנות מסורתית (פנים אל פנים), וכן אסטרטגיות תגובה לתרחישים היפותטיים. הממצאים מראים שקיים קשר ישיר בין התפיסה הנורמטיבית של תוקפנות מסורתית ובין תוקפנות דיגיטלית. כמו כן, הממצאים מראים כי התפיסות הנורמטיביות משתנות עם הגיל, הוכח שקיים הבדל מגדרי במאפייני התוקפנות ברשת – התפיסות הנורמטיביות כלפי תוקפנות דיגיטלית של בנים גבוהות יותר משל הבנות. עוד נמצא כי תפיסות נורמטיביות מנבאות אסטרטגיות של תוקפנות ישירה ברשת לעומת זאת לא נמצא קשר מובהק בין תפיסות נורמטיביות לאסטרטגיות של תוקפנות עקיפה ברשת. על פי ממצאים אלו ניתן להניח שזיהוי וטיפול בתפיסה הנורמטיבית כלפי אלימות יכול להשפיע על תגובות התלמיד גם להתרחשויות מקוונות, ישירות או עקיפות אך לשם כך נדרש מחקר נוסף.

מילות מפתח: תוקפנות דיגיטלית, תפיסות נורמטיביות, בריונות רשת.

מבוא

מטרתו של מחקר זה, היא לזהות את התפיסות הנורמטיביות של תלמידי בית ספר בישראל (כיתות ה'-י'). כלפי תוקפנות, ישירה או עקיפה, המתבצעת באופן מקוון, באמצעות תקשורת דיגיטלית ומכונה "בריונות רשת" או "תוקפנות דיגיטלית".

על פי נתוני סקרים שנערכו במדינות שונות, כ-69% מכלל התלמידים חוו תוקפנות דיגיטלית (Smith, Mahdavi, Fisher, Russell, & Tippett, 2008; Hackett, 2013). מחקר זה בוחן עמדות כלפי התופעה על ייצוגיה השונים. המחקר מתבסס על דיווח עצמי של התלמידים לגבי התנהגותם בפועל ותגובתם לתרחישים ומצבים היפותטיים שהוצגו להם, במטרה לבחון את היחס בין התפיסות הנורמטיביות לגבי תוקפנות דיגיטלית, לבין התנהגות תוקפנית פנים-אל-פנים. המחקר לא בדק את ההתנהגות התוקפנית בפועל של הילדים.

נכון להיום, אין הגדרה מקובלת ומוסכמת של תוקפנות דיגיטלית (Spears, Slee, Owens, & Johnson, 2009). לצורך מחקר זה, אמצנו את ההגדרה הקובעת היכן היא מתקיימת ומה הם מאפייניה: "תוקפנות דיגיטלית [מתרחשת] באמצעות דואר אלקטרוני, הודעות מיידיות, בחדרי ציט באתרי אינטרנט, או באמצעות הודעות או תמונות שנשלחו לטלפון סלולארי" (Kowalski, Limber, & Agatston, 2008:1). כמו כן, נכללים בהגדרה זו הן ביטויים הלקוחים מהגדרת התוקפנות המסורתית כגון, "תוקפנות מכוונת חוזרת ונשנית" ו-"גרימת נזק רגשי או פיזי" (Dooley, Pyzalski, & Cross, 2009:182). בשני הסוגים שהוזכרו, קשה לקרובן להגן על עצמו מפני התוקף או התוקפים. בחינת היחסים בין שני סוגים אלו של תוקפנות חשובה, משום שאם תוכח הקבלה בין תוקפנות דיגיטלית לתוקפנות מסורתית ניתן יהיה לפתח תוכניות מניעה על בסיס התכניות שפותחו בעבר למניעת בריונות מסורתית.

בשני סוגי התוקפנות, מסורתית ודיגיטלית מזהים מאפיינים של **תוקפנות ישירה** כגון הכאה ופגיעה גופנית (תוקפנות מסורתית) או שליחת מסרים פוגעניים ישירות לקרבן (תוקפנות דיגיטלית) ומאפיינים של **תוקפנות עקיפה** כגון הרחקה מקבוצה חברתית או הפצת שמועות בעילום שם (Grading, Strohmeier, & Spiel, 2009; Hinduja & Patchin, 2009). עבודה זו בוחנת עמדות כלפי תוקפנות דיגיטלית ישירה לעומת תוקפנות דיגיטלית עקיפה והשוואתם לעמדות כלפי תוקפנות ישירה ועקיפה, מסורתית. ייחודו של מחקר זה הוא ההתמקדות במאפייני התוקפנות עצמה לעומת רוב המחקרים המתמקדים במודל חלוקת התפקידים – הבריון, הקורבן והעדים (Cetin, Yaman, & Peker, 2011; Law, et.al, 2012).

תפיסות נורמטיביות, מגדר וגיל

תפיסות נורמטיביות הן מה שאדם מבין ומאמין שהוא מקובל ונאות לעומת התנהגות שאינה מקובלת ונחשבת כבלתי נאותה (Crick, Bigbee, & Howes, 1996; Huesmann & Guerra, 1997). לדוגמא, ילדים שיש להם תפיסה נורמטיבית גבוהה של תוקפנות יפעלו בדרך כלל בצורה אגרסיבית יותר מאלה עם תפיסות נורמטיביות נמוכות (Crick, Bigbee & Howes, 1996; Huesmann & Guerra, 1997; Owusu-Banahene & Amedahe, 2008). מחקרים הראו כי תפיסות נורמטיביות עשויות לשחק תפקיד חשוב בזיהוי הבדלים אישיים בהתנהגות תוקפנית. ממחקר ראשוני שבדק את הקשר בין מעשים אגרסיביים ועמדות כלפי בריונות (Johnston & Medvin, 2011), עולה כי ילדים המדווחים על רמות גבוהות יותר של התנהגות תוקפנית נוטים יותר להאמין כי תוקפנות ברשת היא התנהגות נאותה. באותו מחקר לא נערכה הבחנה בין צורות ישירות ועקיפות של תוקפנות.

השפעת המגדר: מחקרים מציגים ממצאים סותרים ביחס לקשר בין מגדר ותפיסה נורמטיבית של תוקפנות. חלק מהמחקרים הצביעו על כך שלבנות יש תפיסה נורמטיבית גבוהה יותר של תוקפנות עקיפה כגון חרם חברתי או התערבות הפוגעת ביחסים, ואילו התפיסה הנורמטיבית של בנים גבוהה יותר ביחס לתוקפנות ישירה, כגון איומים מילוליים ומגע פיזי (Crick, Bigbee, & Howes, 1996). מחקרים אחרים לא זיהו הבדלים מובהקים בין המינים (Huesman & Guerra, 1997); מחקרים נוספים מוכיחים כי תוקפנות דיגיטלית משפיעה על בנות יותר מאשר על בנים (Agatston, Kowalski, & Limber, 2007), אולם לא נמצא מחקר הבודק הבדלי מגדר בתפיסות הנורמטיביות כלפי תופעה זו.

השפעת הגיל: התפיסות הנורמטיביות אצל תלמידים צעירים מאד, נמוכות יותר כלפי נושאים שהוגדרו על ידי הוריהם ומוריהם כ"לא בסדר" (Crick, Bigbee, & Howes, 1996), כמו כן הם נוטים פחות להיות מעורבים בתוקפנות דיגיטלית (Raskauskas & Stoltz, 2007). לעומתם, נמצא כי בין כתה ה' לכיתה ו' מתעוררת התופעה המכונה בריונות ברשת (cyberbullying) (Bauman, 2009) וכי שיא הבריונות באינטרנט מתרחש בקרב תלמידי חטיבת הביניים, ובתיכון מתחילה ירידה הדרגתית (Williams & Guerra, 2007).

עיבוד מידע חברתי ותוקפנות דיגיטלית

קיים קשר בין מודל עיבוד המידע החברתי של דודגי (Dodge, 1986) והתנהגות תוקפנית (Dodge & Coie, 1987). מחקרים מראים כי לעיתים קרובות, למתבגרים המתנהגים בתוקפנות כלפי אחרים, חסרה היכולת לפענח בבהירות רמזים חברתיים. לכן הם עלולים לפרש בשוגג מצבים כמאיימים עליהם ולהגיב בתוקפנות במטרה להתגונן (Camodeca, Goossens, Schuengel, & Twergot, 2003). כלומר, יש סיכוי רב יותר שיבחרו התנהגות תוקפנית מאשר פרו-חברתית.

השערות המחקר

1. קיים קשר ישיר בין תפיסות נורמטיביות כלפי תוקפנות, בין התנהגות תוקפנית, ובין בחירת אסטרטגיות תוקפניות לתרחישים היפותטיים של תוקפנות דיגיטלית.
2. תפיסות נורמטיביות יתפתחו עם הגיל. תפיסות נורמטיביות כלפי תוקפנות דיגיטלית ישירה יהיו גבוהות יותר אצל בנים, בעוד שתפיסות נורמטיביות כלפי תוקפנות דיגיטלית עקיפה יהיו גבוהות יותר אצל בנות.
3. בחירה בתגובה תוקפנית למצבים היפותטיים תעלה עם הגיל. בנים יבחרו יותר תגובות של תוקפנות ישירה בעוד בנות יבחרו יותר תגובות של תוקפנות עקיפה.

מתודולוגיה

משתתפים: הנתונים נאספו מ-908 תלמידי כיתות ה' עד י', יהודים וערבים בשלושה בתי ספר אזוריים. 85 שאלונים נפסלו.

השאלונים

שאלון תפיסות נורמטיביות (Erdley & Asher, 1998): כדי להעריך את התפיסות והאמונות הנורמטיביות של הפרט לגבי תוקפנות דיגיטלית, ענו הנחקרים לשאלון שהציג מגוון פעולות ועליהם היה לדרג עד כמה כל פעולה היא "בסדר". השאלון הכיל 18 שאלות. תשע הציגו מצבי תוקפנות דיגיטלית עקיפה (למשל: 'האם זה בסדר לכתוב סטטוס מעליב על מישהו שפגע בך [בפייסבוק], בלי לציין את שמו?') ותשע שהציגו תוקפנות דיגיטלית ישירה (למשל: 'האם זה בסדר לשלוח הודעת טקסט מעליבה למישהו שהכעיס אותך?'). ציון סופי חושב לכל משתתף עבור שני סוגי התוקפנות ישירה ועקיפה על ידי חישוב ממוצע של כל תשובות המשתתפים לכל שאלה. ככל שהציון הממוצע גבוה יותר, כך גבוהה יותר התפיסה הנורמטיבית לגבי תוקפנות ישירה או עקיפה. באמצעות חישוב מקדם פירסון, מצאנו כי קיים קשר הדדי חזק בין שני סוגי התוקפנות הישירה והעקיפה ($r = 0.879$, $p < .001$), ובין התפיסות הנורמטיביות ($r = .96$, $p < .001$) כך שבמקרה הזה לא נעשתה הפרדה בין שני סוגי התוקפנות, ורק המדד הכולל שימש לניתוח נוסף. אלפא קרוונבך למדד הנוכחי 91.

שאלון עיבוד מידע חברתי (Hinduja & Patchin, 2009): שאלון זה בדק את בחירת התגובה ל-6 מצבים היפותטיים ברשת (הפצת שמועות בהודעות טקסט, שיתוף תמונות מביכות, כתיבה או דיבור על חבר בנושאי גוף והיגיינה, סוגיות של תגובות ברשתות חברתיות ומילוי סקרים באינטרנט). המשתתפים התבקשו להגיב לכל מצב על ידי בחירה מתוך ארבע אפשרויות: (א) נמנע, "להתעלם מהם"; (ב) פרו-חברתיים, "לדון בבעיות"; (ג) תגובה עקיפה "לפרסם עדכון סטטוס שאומר משהו פוגעני עליהם, מבלי לכלול את שמם"; ו-ד) ותגובה ישירה, "לשלוח להם הודעת טקסט פוגענית". כל אחד מהמשתתפים התבקש לבחור רק תשובה אחת לכל תרחיש.

שאלון תוקפנות (Little, Jones, Henrich, & Hawley, 2003): כדי להעריך את רמת התוקפנות של משתתף בודד, השתמשנו בשאלון תוקפנות שמתאים לתלמידי כיתות ה'-י'. שתי קטגוריות של תוקפנות חושבו: תוקפנות גלויה, או פיזית ("אני סוג של אדם שלעתים קרובות נלחם עם אחרים") ותוקפנות מחושבת, הפוגעת ביחסים ("אני סוג של אדם שאומר לחברים שלי להפסיק לאהוב מישהו"). השאלון כלל 36 היגדים. המשתתפים דרגו אותם על סולם ליקרט 1-5 כאשר 1 = לא כמוני בכלל עד 5 = כמעט תמיד כמוני. מהימנות אלפא למדד זה 0.62-0.82.

מהלך המחקר

השאלונים תורגמו ותוקפו לעברית וערבית והועברו בכיתות על פי סדר קבוע על ידי החוקרים, אשר שאלו את התלמידים אם הבינו את המושגים תוקפנות ובריונות ברשת והגדירו אותם בקצרה. לתלמידי כיתות ה' ניתנה עזרה בקריאה והבנת השאלות על פי הצורך.

1. הקשר בין תפיסות נורמטיביות כלפי תוקפנות, התנהגות תוקפנית, ובחירת אסטרטגיות תוקפניות לתרחישים היפותטיים של תוקפנות דיגיטלית.

בהתייחס לתגובות הנשאלים למצבים היפותטיים, נמצא קשר ישיר בין תפיסות נורמטיביות ותוקפנות ישירה. ככל שעלתה הקבלה של תוקפנות דיגיטלית (שאלון תפיסות נורמטיביות) כן עלה שיעור התגובות מסוג תוקפנות ישירה שהציעו הילדים במצבים ההיפותטיים (שאלון עיבוד מידע) ($r = .24, p < .001$). לעומת זאת, נמצא קשר שלילי עבור תוקפנות עקיפה, כך שכלל שהתפיסות הנורמטיביות גבוהות יותר, כך יורד שיעור התגובות העקיפות שמציעים הילדים ($r = -.24, p < .001$).

תפיסות נורמטיביות נמצאו ביחס ישיר וחיובי לתוקפנות ישירה ($r = .64, p < .001$) ועקיפה ($r = .65, p < .001$). כלומר, תלמידים תוקפניים נטו לאמץ יותר תפיסות נורמטיביות על תוקפנות דיגיטלית. התנהגות דומה נמצאה הן לגבי בנים והן לגבי בנות. ככל שרמת התוקפנות הישירה והעקיפה עולה, כן עולה הקבלה (התפיסה הנורמטיבית) של תוקפנות דיגיטלית הן אצל הבנים ($r = .61, p < .001$) והן אצל הבנות ($r = .65, p < .001$; relational $r = .65, p < .001$; overt $r = .67, p < .001$).

2. הקשר בין תפיסות נורמטיביות, גיל ומגדר

הממצאים מראים כי התפיסות הנורמטיביות מתחזקות עם הגיל. $F(2, 686) = 38.69, p < .001$. מבחני המשך (Post-hoc comparisons using the Tukey HSD test) מציגים עליה בין שכבות הגיל (בין כיתות ה-1 $M = 1.33, SD = .43$, בין כיתות ז-ח $M = 1.48, SD = .58$, ובין כיתות ט-י $M = 1.76, SD = .66$).

כמו כן נמצא שלבנים רמת תפיסות נורמטיביות גבוהה משל הבנות. $F(2, 686) = 29.89, p < .001$. מה שמקביל לממצאיהם של Crick, Bigbee, & Howes (1996).

3. הקשר בין תגובה תוקפנית ישירה ועקיפה לגיל ומגדר ולמצבים היפותטיים

נמצא שקיים הבדל מגדרי משמעותי בבחירת תוקפנות ישירה. בהתאם להשערה, בנים בחרו יותר תגובות של תוקפנות ישירה מבנות. $F(1, 685) = 12.08, p < .001$ ואילו בנות בחרו ביותר תגובות של תוקפנות עקיפה מבנים. $F(1, 685) = 21.28, p < .001$. כמו כן נמצא שהיחס של תוקפנות עקיפה יורד עם הגיל. $F(2, 685) = 7.12, p < .001$. מבחני המשך מצביעים על כך שהיחס הממוצע עבור כיתות ה-1 ($M = .31, SD = .15$) גבוה באופן משמעותי מזה של כיתות ז-ח ($M = .28, SD = .16$) וכיתות ט-י ($M = .25, SD = .16$).

סיכום ומסקנות

מטרותיו של מחקר זה היו לזהות את התפיסות הנורמטיביות כלפי תוקפנות דיגיטלית, ולבחון האם תפיסות אלו משפיעות על בחירת אסטרטגיות אגרסיביות – כתגובה למצבים היפותטיים – המתרחשים ברשת. כפי שמצופה, נמצאה התאמה חיובית בין תפיסות נורמטיביות גבוהות של תוקפנות דיגיטלית לדיווחים עצמיים גבוהים יותר של תוקפנות מסורתית. מכאן שמסקנת המחקר, היא שקיימת סכימת התנהגות תוקפנית כללית, שאינה קשורה לאופן ייצוג התוקפנות. זאת בדומה לבנדורה (Bandura, 1986).

הממצאים הצביעו על כך שתפיסות נורמטיביות כלפי תוקפנות מקוונת עולות עם הגיל, בדומה לתפיסות נורמטיביות של תוקפנות מסורתית (Crick, Bigbee, & Howes, 1996), בנוסף, התפיסות הנורמטיביות גבוהות יותר אצל בנים מאשר בנות.

בבחינת אסטרטגיות התגובה שנבחרו כלפי תרחישי רשת היפותטיים נמצא, כפי ששיערנו, שבנים בחרו באופן יחסי יותר אסטרטגיות של תוקפנות ישירה לעומת בנות שבחרו באופן יחסי יותר אסטרטגיות של תוקפנות עקיפה. ניתוח התוצאות לגבי השינוי בגיל מציג הבדלים רק לגבי אסטרטגיות של תוקפנות עקיפה, כאשר בכיתות ה-1 נבחרו אסטרטגיות המייצגות רמת תוקפנות גבוהה יותר מאשר אצל התלמידים המבוגרים יותר. דפוס זה עשוי לחזק את טענתם של Williams & Guerra (2007), שתקופת הגיל בין סוף בית הספר היסודי ותחילת חטיבת הביניים היא תקופה קריטית בה מתפתחת התוקפנות העקיפה, ולאחר מכן מתחילה ירידה. מחקרים משווים שאנו מקיימים בארצות הברית אמורים להניב מידע מעניין על דמיון או שוני בין תרבויות.

נתון מפתיע העולה מן הממצאים הוא, שאמנם נמצאה התאמה גבוהה בין תפיסות נורמטיביות גבוהות של תוקפנות, לדירוג גבוה שניתן לאסטרטגיות של תוקפנות ישירה (כפי שעלה משאלון התרחישים ההיפותטיים), אולם נמצא יחס הפוך לגבי תוקפנות עקיפה: נמצא קשר שלילי בין

תפיסות נורמטיביות נמוכות לתוקפנות, לבין דירוג גבוה שניתן לאסטרטגיות תוקפנות עקיפה בשאלון התרחישים ההיפותטיים. ייתכנו לכך כמה הסברים כגון הטענה שמי שהתוקפנות נתפסת אצלו כנורמטיבית ונאותה יבחר בתגובה של תוקפנות ישירה גם במצבים היפותטיים, בעוד שתוקפנות עקיפה לא תמיד נתפשת ומפורשת כתוקפנות ולכן מי שעל פי תפיסתו תוקפנות אינה התנהגות נורמטיבית, יתכן ויבחר באסטרטגיה של תוקפנות עקיפה במצבים היפותטיים.

תפיסות נורמטיביות ככלל נמצאו יעילות יותר בזיהוי נטיות לתוקפנות ישירה לעומת תוקפנות עקיפה. וייתכן שנצטרך לבחון מחדש את ההמשגה של סוגי אסטרטגיות עקיפות כפי שהוצגו לנשאלים. יש צורך במחקר נוסף כדי לחקור את האפשרויות הללו.

לסיכום – במחקר זה השתמשנו במתודולוגיה של דיווח עצמי כדי להעריך את דפוסי ההתנהגות ותפיסות כלפי תוקפנות דיגיטלית. מחקר שיתבסס על שאלות פתוחות כדי לתאר דפוסי ההתנהגות עשוי להיות רגיש יותר להבדלים בין המינים, בדומה למחקרם של Crick, Bigbee, & Howes (1996). ממצאי המחקר מדגישים את הצורך במחקרים נוספים שייבחנו לעומק את השפעת התפיסות הנורמטיביות על התנהגות תוקפנית דיגיטלית. בנוסף, התערבות המשלבת דיון המקביל בין תוקפנות מסורתית ואלקטרונית, עשויה להיות בעלת ערך ולהפריך את הרעיון בקרב התלמידים שתוקפנות דיגיטלית ישירה או עקיפה, היא התנהגות נורמטיבית.

מקורות

- Agatston, P. W., Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*(6,Suppl), S59-S60. doi: 10.1016/j.jadohealth.2007.09.003
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bauman, S. (2009). Cyberbullying in a rural intermediate school: An exploratory study. *The Journal of Early Adolescence, 30*(6), 803-833.
- Camodeca, M., Goossens, F. A., Schuengel, C., & Terwogt, M. M. (2003). Links between social information processing in middle childhood and involvement in bullying. *Aggressive behavior, 29*(2), 116-127. doi: 10.1002/ab.10043
- CBS, Statistical Abstract of Israel 2012, Accessed October 10, 2012 at http://www.cbs.gov.il/reader/shnaton/templ_shnaton.html?num_tab=st02_06x&CYear=2012
- Cetin, R., Yaman, E., & Peker, A. (2011). Cyber victim and bullying scale: A study of validity and reliability. *Computers & Education, 57*, 2261-2271. doi:10.1016/j.compedu.2011.06.014
- Crick, N., Bigbee, M., & Howes, C. (1996). Gender differences in children's normative beliefs about aggression: how do I hurt thee? Let me count the ways. *Child Development, 67*, 1003-1014. doi:0009-3920/96/6703-0022
- Crick, N.R., & Dodge, K.A. (1994). A review and reformulation of social-information processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin, 115*(1), 74-101. doi:10.1037/0033-2909.115.1.74
- Dodge, K., & Coie, J. (1987). Social-information processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*(6), 1146-1158. doi:0022-3514/87/500
- Dodge, K.A. (1986). A social information processing model of social competence in children. In M. Perlmutter (Ed.), *Minnesota symposium on child psychology: Vol.18. Cognitive perspectives on children's social and behavioral development* (pp.77-125). Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Dooley, J., Pyzalski, J., & Cross, D. (2009). Cyberbullying versus face-to-face bullying: A theoretical and conceptual review. *Journal of Psychology, 217*(4), 182-188. doi:10.1027/0044-3409.217.4.182
- Due, P., Merlo, J., Harel-Fisch, Y., Damsgaard, M. T., Holstein, B. E., Hetland, J., & Lynch, J. (2009). Socioeconomic inequality in exposure to bullying during adolescence: A comparative, cross-sectional, multilevel study in 35 countries. *American Journal of Public Health, 99*(5), 907-914.

- Gradinger, P., Strohmeier, D., & Spiel, C. (2009). Traditional bullying and cyberbullying: identification of risk groups for adjustment problems. *Journal of Psychology*, 217(4), 205-213. doi:10.1027/0044-3409.217.4.205
- Hackett, L. (2013). Seven in 10 Under 18s still Experience Bullying. *British Journal of School Nursing*, 8(3): 147-148.
- Hinduja, S., & Patchin, J. (2009). *Bullying beyond the school yard: preventing and responding to cyberbullying*. Thousand Oaks, California: Corwin Press.
- Hofstede, G. H., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations, Software of the mind: Intercultural cooperation and its importance for survival*. New York: McGraw-Hill.
- Huesmann, L.R., & Guerra, N. (1997). Children's normative beliefs about aggression and aggressive behavior. *Journal of Personality and Social Behavior*, 72, 408-419. doi:10.1037/0022-3514.72.2.408
- Johnston, A. & Medvin, M. B. (2011) Gender differences and normative beliefs: Effects on direct and indirect cyberbullying. Unpublished manuscript.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. (2008). *Cyber bullying: Bullying in the digital world*. Malden MA: Blackwell Publishing.
- Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), S22-S30.
- Kowalski, R., M., Morgan, Chad A., & Limber, S. P. (2012). Traditional bullying as a potential warning sign of cyberbullying. *School Psychology International*, 33(5), 505-519. doi:10.1177/0143034312445244
- Law, D. M., Shapka, J. D., Hymel, S., Olson, B. F., & Waterhouse, T. (2012). The changing face of bullying: An empirical comparison between traditional and internet bullying and victimization. *Computers in Human Behavior*, 28, 226-232. doi:10.1016/j.chb.2011.09.004
- Little, T., Jones, S., Henrich, C., Hawley, P., (2003). Disentangling the "whys" from the "whats" of aggressive behavior. *International Journal of Behavioral Development*, 27(2), 122-133. doi:10.1080/01650250244000128
- Owusu-Banahene, N. O., & Amedahe, F. K. (2008). Adolescent students' beliefs about aggression and the association between beliefs and reported level of aggression: A study of senior high school students in Ghana. *Australian Journal of Educational and Developmental Psychology*, 8, 64-71.
- Raskauskas, J., & Stolz, A. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43(3), 564-575. doi:10.1037/0012-1649.43.3.564
- Smith, P., Mahdavi, J., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 29, 376-385.
- Spears, B., Slee, P., Owens, L., & Johnson, B. (2009). Behind the scenes and screens: Insights into the human dimension of covert and cyberbullying. *Journal of Psychology*, 217(4), 189-196. doi:10.1027/0044-3409.217.4.189
- Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), S14-S21. doi:[10.1016/j.jadohealth.2007.08.018](https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.08.018)